

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.142.2

Оцінка бюджетного забезпечення розвитку регіонів України

Вахович І.М.доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів

Луцького національного технічного університету

Купира М.І.

аспірант кафедри фінансів

Луцького національного технічного університету

У статті проаналізовано стан бюджетного забезпечення розвитку регіонів України. Доведено, що бюджетний потенціал регіону характеризує потенційну можливість акумулювання фінансових ресурсів у бюджеті відповідного рівня. Досліджено реальний бюджетний потенціал, який фактично здатний сформувати та забезпечити регіон у визначених умовах. Виявлені диспропорції зумовлюють потребу перегляду регіональної політики бюджетного забезпечення, адже навіть достатність фінансових надходжень не призводить до покращення соціально-економічної ситуації в регіонах.

Ключові слова: бюджетний потенціал, бюджетне забезпечення, місцевий бюджет, доходи, видатки, самофінансування.

Вахович И.М., Купира М.И. ОЦЕНКА БЮДЖЕТНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

В статье проанализировано состояние бюджетного обеспечения развития регионов Украины. Доказано, что бюджетный потенциал региона характеризует потенциальную возможность аккумулирования финансовых ресурсов в бюджете соответствующего уровня. Исследован реальный бюджетный потенциал, который фактически способен сформировать и обеспечить регион в определенных условиях. Выявленные диспропорции обуславливают необходимость пересмотра региональной политики бюджетного обеспечения, ведь даже достаточность финансовых поступлений не приводит к улучшению социально-экономической ситуации в регионах.

Ключевые слова: бюджетный потенциал, бюджетное обеспечение, местный бюджет, доходы, расходы, самофинансирование.

Vakhovych I.M., Kupyra M.I. EVALUATION OF THE BUDGET PROVISION OF DEVELOPMENT OF REGIONS OF UKRAINE

The article analyzes the state of the budget ensuring regions of Ukraine. It is proved that fiscal potential of the region characterizing the potential accumulating financial resources in the budget of the appropriate level and investigated a real fiscal potential is actually able to form and provide the region with certain conditions. The identified cause the disproportions need to revision of regional policy budget provision, even after financial income the sufficiency does not lead to improvement socio-economic situation in the regions.

Keywords: budgetary potential, budgetary provision, the local budget, revenues, costs, self-financing.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Децентралізація фінансових відносин, що є характерною рисою сучасного економічного розвитку України, зумовлює підвищення ролі місцевих органів влади в забезпеченні ефективного розвитку своїх територій. Це викликає необхідність вирішити низку проблем, пов'язаних з удосконаленням методів формування та використання фінансових ресурсів адміністративно-територіаль-

них одиниць. Успішне вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів, задоволення потреб територіальної громади безпосередньо залежить від результативності залучення та ефективності використання фінансових ресурсів регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі існує багато досліджень, присвячених оцінці бюджетного забезпечення розвитку регіонів України. Най-

більш обґрунтованими є праці таких вітчизняних учених, як: І.М. Вахович, М.В. Кирику, Л.В. Лисяк, Л.В. Панасюк, Т.М. Чернякова, Ю.І. Стадницький, М.Д. Пасічний, О.В. Прокopenко, Н.В. Кузьминчук, В.Я. Швець. Однак незважаючи на достатньо глибокі та вагомні наукові здобутки з зазначених питань, оцінка бюджетного забезпечення розвитку регіонів з урахуванням проблем соціально-економічного розвитку та бюджетного потенціалу території потребує подальших досліджень та уточнень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ураховуючи те, що фінансовою базою функціонування органів місцевого самоврядування виступають місцеві бюджети, соціально-економічний розвиток регіону значною мірою визначається бюджетним потенціалом, тобто тим обсягом фінансових ресурсів, достатнім для стимулювання розвитку виробництва та сфер діяльності, які не можуть функціонувати самостійно.

По-перше, бюджетний потенціал регіону характеризує потенційну можливість акумулювання фінансових ресурсів у бюджеті відповідного рівня, а по-друге, доцільно дослідити реальний бюджетний потенціал, який фактично здатний сформувати та забезпечити регіон у визначених умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в оцінці бюджетного забезпечення розвитку регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для виявлення особливостей бюджетного забезпечення населення за регіонами країни доцільною є оцінка середнього рівня доходів та витрат на душу населення (рис. 1, 2).

За рівнем доходів місцевих бюджетів, утворених самостійно, лідирують м. Київ (7 654,9 грн. на одну особу), Дніпропетровська (4 043 грн.), Київська (3 548,7 грн.), Запорізька (3 183,5 грн.), Полтавська (3 340 грн.), Одеська (2 899,9 грн.), Харківська (2 889 грн.) та Черкаська (2 560,1 грн.) області, що зумовлено високою економічною активністю регіонів та вищою сумою податкових відрахувань до місцевих бюджетів. Регіонами, в яких витрати бюджетів задовольняються за рахунок міжбюджетних трансфертів, є Луганська (977,8 грн. на одну особу), Закарпатська (1 644,6 грн.), Донецька (1 656,8 грн.), Тернопільська (1 742,7 грн.), Чернівецька (1 819,9 грн.), Івано-Франківська (1 859,9 грн.), Рівненська (1 901,4 грн.) та Волинська

(2 118,3 грн.) області. У середньому по Україні в 2015 р. обсяг доходів місцевих бюджетів на одну особу збільшився на 896,9 грн., або на 33,8%, порівняно з 2010 р.

У розрізі регіонів України обсяги витрат місцевих бюджетів на одного мешканця характеризуються значними відмінностями: найвищі показники спостерігаються у Києві (9 650,2 грн. на одного мешканця), Дніпропетровській (7 390,6 грн.), Київській (7 351,2), Волинській (7 338,7 грн.), Рівненській (7 225,7 грн.), Полтавській (7 183,5 грн.), Кіровоградській (7 107,4 грн.), Львівській (7 045,5 грн.) областях; найнижчі – у Луганській (2 025 грн. на одного мешканця), Донецькій (3 191,5 грн.), Харківській (6 333,3 грн.), Херсонській (6 423,7 грн.) та Чернівецькій (6 461 грн.) областях. У середньому по Україні в 2015 р. обсяг витрат місцевих бюджетів на одну особу збільшився на 2 781,18 грн., або на 45,6%, порівняно з 2010 р.

Наведені дані свідчать, що система формування місцевих бюджетів потребує подальшого реформування. Передусім необхідно поставити витрати місцевих бюджетів у залежність від доходів на відповідних територіях, створити зацікавленість місцевих органів самоврядування і громади в розвитку виробництва та підвищенні прибутковості своїх територій, підтримати економічно відсталі регіони. Для цього необхідна перебудова фінансових відносин – розроблення фінансового механізму території, що є складною і динамічною системою. Однак перебудова регіональних фінансів не може зводитися до розробки принципів формування місцевих бюджетів. Вона стосується всієї сукупності відносин щодо розподілу та використання фінансових ресурсів, які створюються на даній території, перерозподільчих регіональних процесів.

Невідповідність доходів та видатків місцевих бюджетів у регіонах України подано на рис. 3.

За обмежених можливостей централізованого фінансування слід порівняти свої потреби з внутрішніми ресурсами розширеного відтворення, тобто економічні результати функціонування господарства мають гарантувати виконання програм економічного і соціального розвитку. Таким чином, установлюється залежність доходів бюджету від рентабельності функціонування господарства й ефективності використання ресурсів регіону; водночас видаткова частина бюджету повинна підпорядковуватися основному завданню –

ефективному соціально-економічному розвитку та забезпеченню життєдіяльності населення. Оскільки розвиток регіону значною

мірою залежить від зацікавленості громадян, потрібно, щоб населення регіону перетворювалося у суб'єкт господарських відносин.

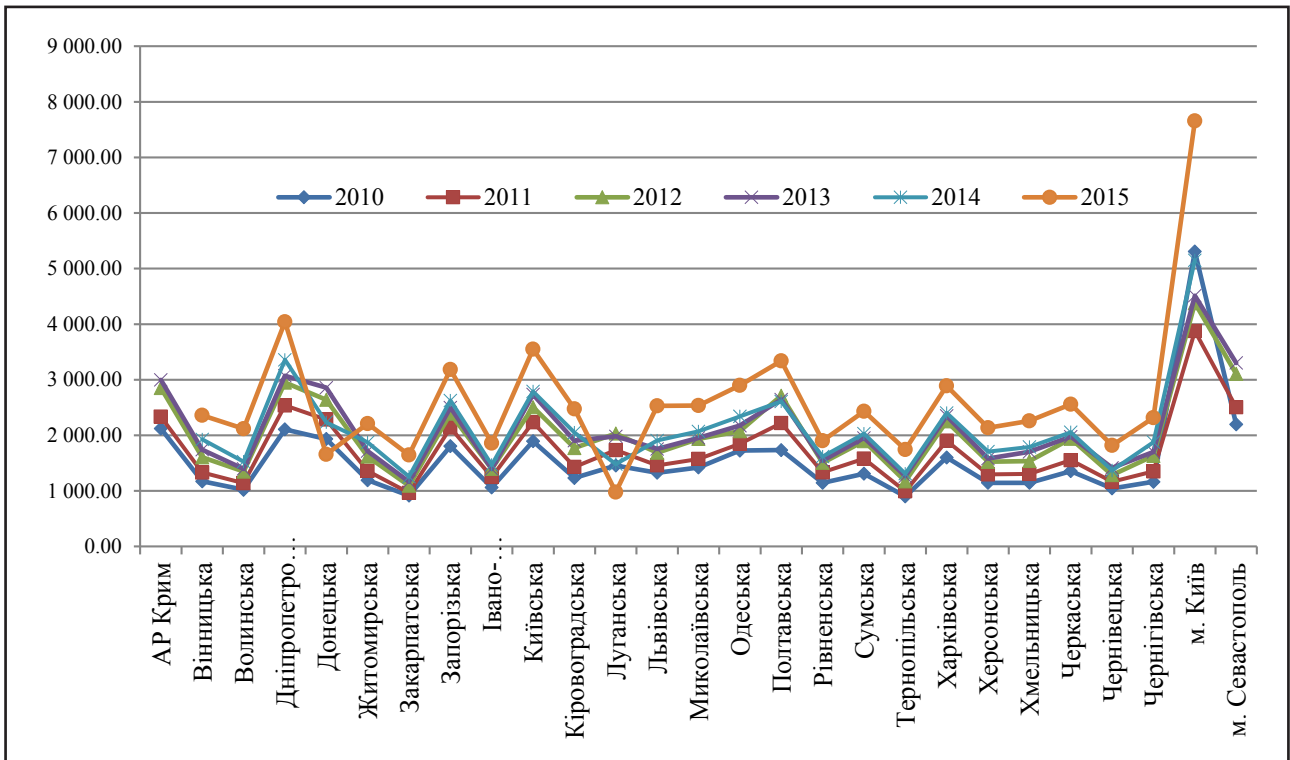

Рис. 1. Динаміка рівня доходів місцевих бюджетів на одну особу за регіонами України в 2010–2015 рр., грн. (без міжбюджетних трансфертів)

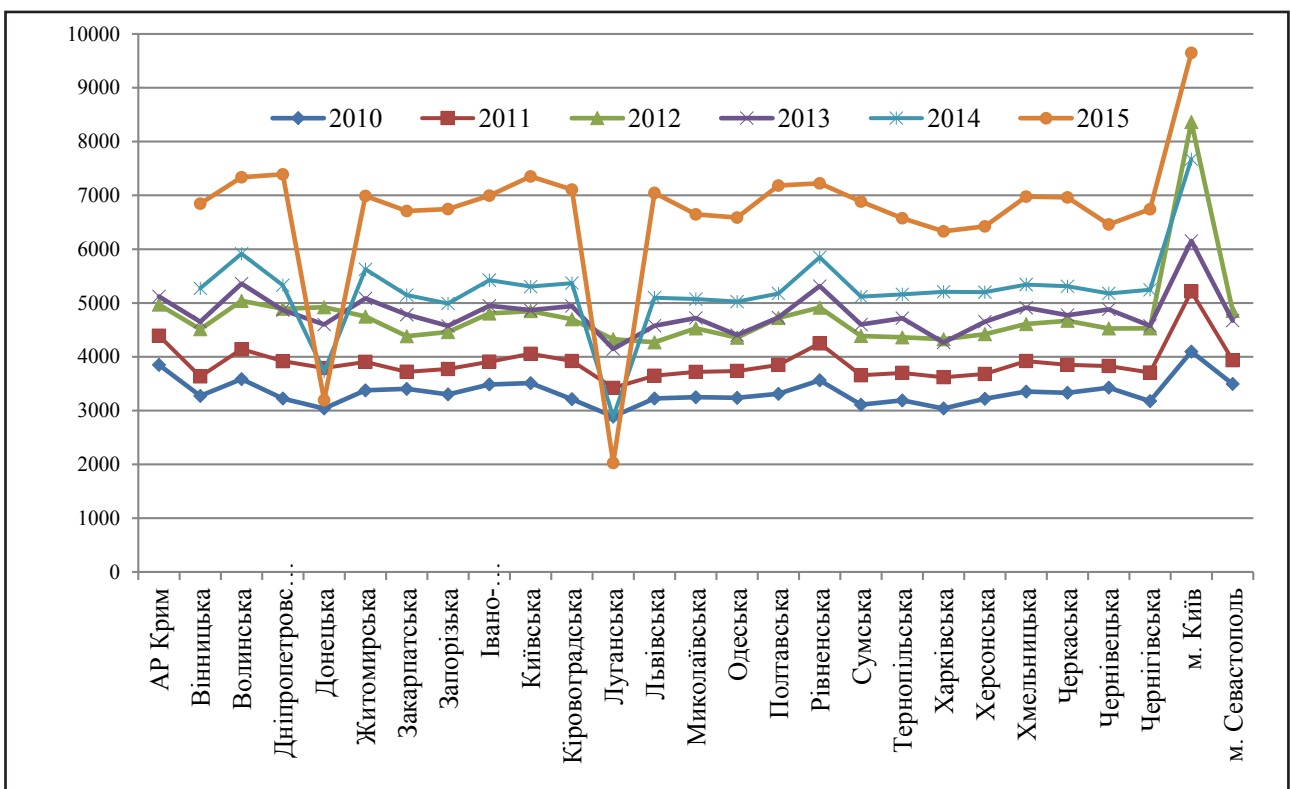

Рис. 2. Динаміка рівня витраток місцевих бюджетів на одну особу за регіонами України в 2010–2015 рр., грн. (без міжбюджетних трансфертів)

Для виявлення співвідношення між обсягом видатків місцевого бюджету з урахуванням міжбюджетних трансфертів і податковими надходженнями, зібраними на території регіону, проведемо оцінку їх співвідношення за період 2010–2015 рр. (рис. 4).

У 2010 р. у м. Київ, Дніпропетровській, Київській та Донецькій областях витрати місцевих бюджетів становили 74,2%, 56,2%, 54,1% та 53,5% величини зібраних на території регіону

податків відповідно; у 2015 р. частка видатків по областях помітно зменшилася. Тобто регіони стають більш економічно активними, тому за рахунок власних коштів можуть профінансувати свої поточні потреби в повному обсязі.

Співставлення розміру видатків місцевого бюджету з урахуванням міжбюджетних трансфертів і податків, мобілізованих на території регіону (разом із тими, що справляються до

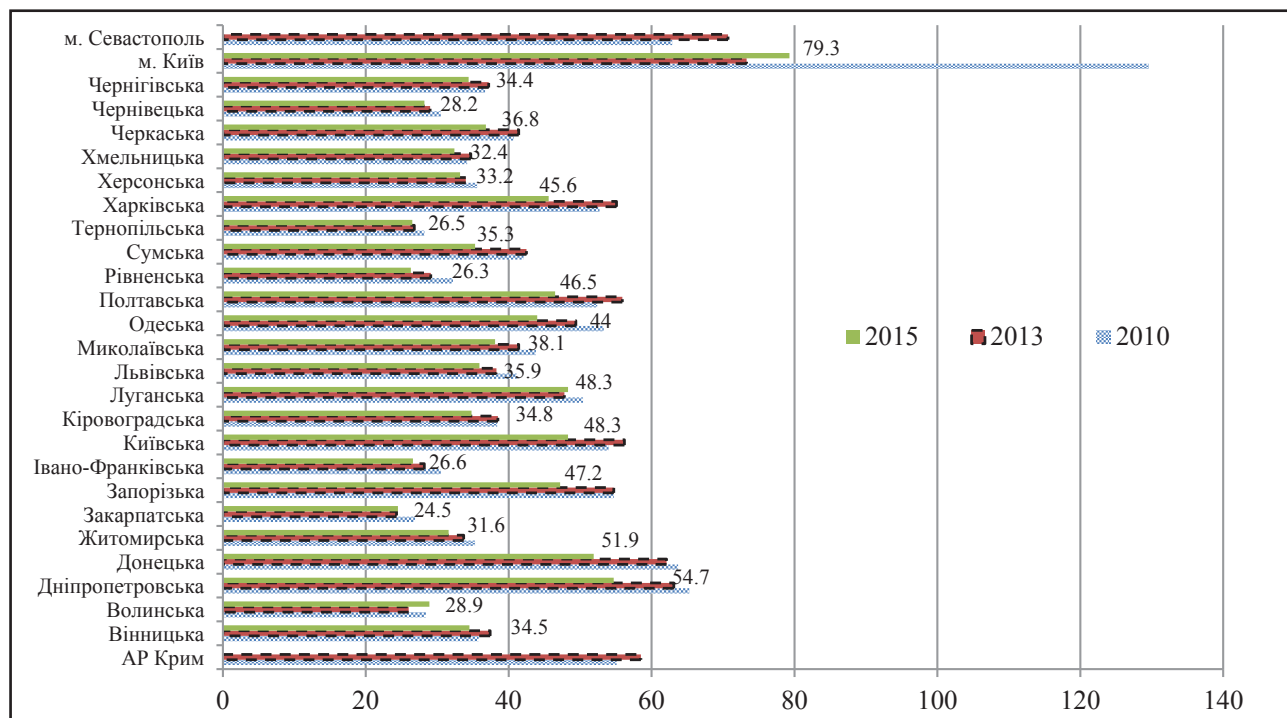

Рис. 3. Питова вага власних доходів місцевих бюджетів у видатках за регіонами України в 2010–2015 рр.,%

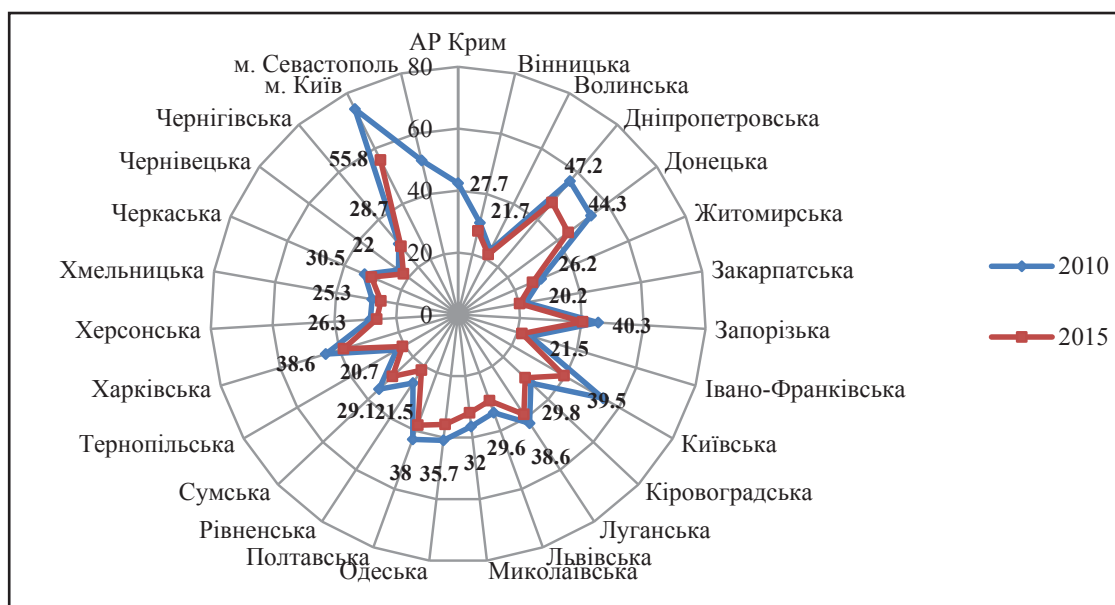

Рис. 4. Частка видатків місцевих бюджетів у податкових надходженнях у 2010 та 2015 рр., %

державного бюджету), продемонструвало, що кількість регіонів, в яких розміри видатків перевищували обсяг зібраних податків, зборів та платежів, налічувало половину з усіх 27 регіонів, що показує ступінь залежності місцевих бюджетів від зовнішнього фінансування. Найбільші податкові надходження у

ВРП спостерігається в АР Крим, м. Сімферополь, Житомирській, Запорізькій, Рівненській, Хмельницькій, Сумській, Чернівецькій та Чернігівській областях (рис. 5).

Регіони з низьким рівнем податкових надходжень не зацікавлені в наповненні бюджетів власними коштами, не стимулюють розви-

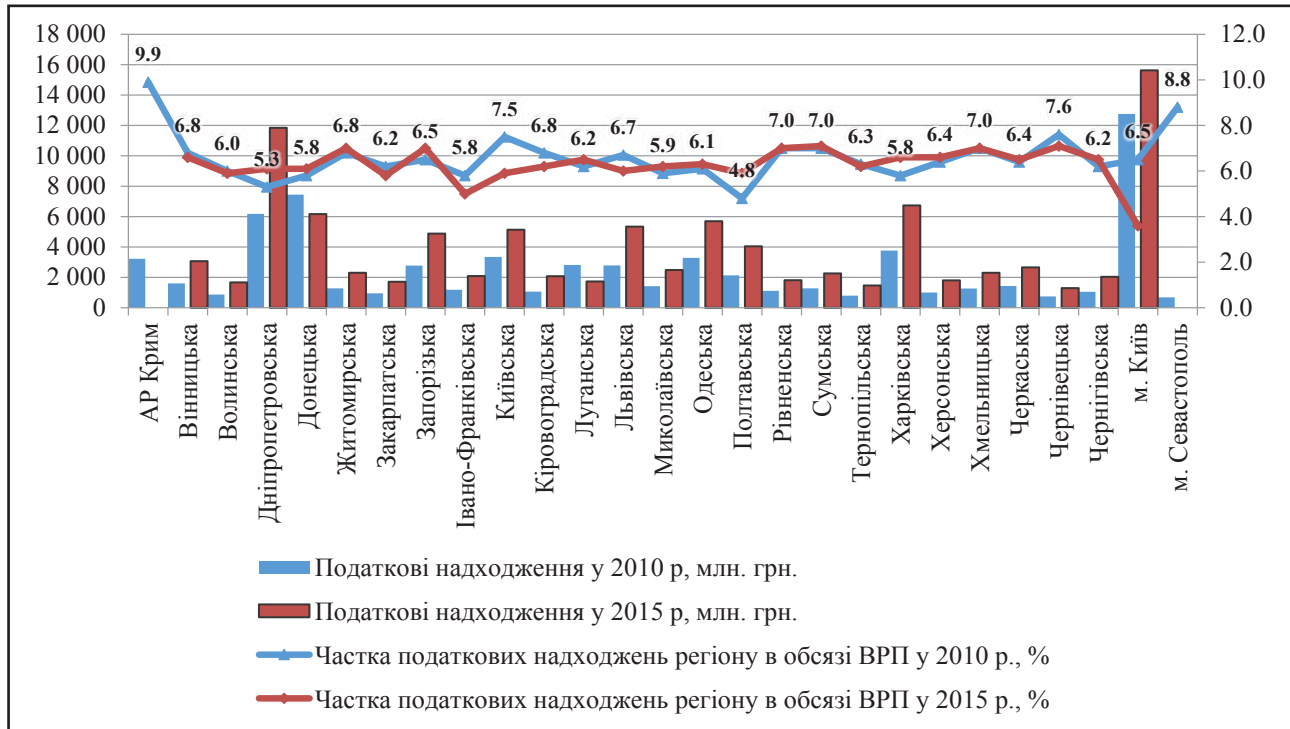

Рис. 5. Частка податкових надходжень у ВРП за регіонами України в 2010–2015 рр., млн. грн., %

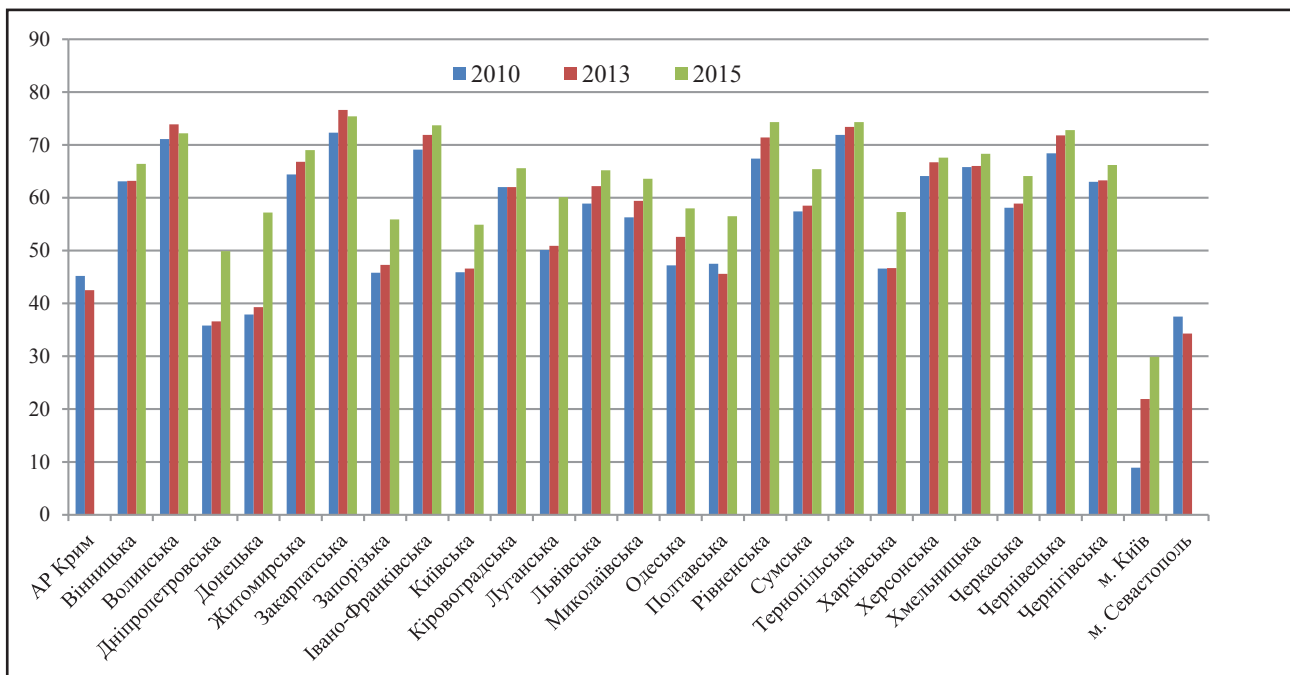

Рис. 6. Динаміка частки міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів за регіонами України в 2010 та 2015 рр., %

ток підприємництва в регіоні та не створюють привабливий інвестиційний клімат як основи соціально-економічної безпеки в депресивному регіоні, тому доцільно забезпечувати збільшення частки місцевих податків і зборів у бюджетних видатках та зацікавлювати органи місцевої влади в пошуку додаткових джерел наповнення бюджетів.

Важливе місце в організації міжбюджетних відносин та бюджетному регулюванні займають міжбюджетні трансферти, які є складовою частиною доходів місцевих бюджетів. Динаміку частки трансфертів у доходах місцевих бюджетів зображено на рис. 6.

Зростання частки трансфертів у доходах місцевих свідчить про недостатність обсягу власних коштів та про посилення залежності органів місцевої влади від рішень держави. Як наслідок, знижується мотивація до нарощення дохідної бази та створення власних резервів наповнення місцевого бюджету.

Критичне звуження реальної податкової бази через спад обсягів виробництва, поглинання податків і неподаткових надходжень із неплатежами і боргами, «вилучення» підприємств із-під дії податку на прибуток з огляду на їх збитковість, приховування податків і вивезення вітчизняного капіталу за кордон –

основні причини зменшення дохідної бази бюджетів регіонів. Нині різко скоротилася кількість територій, які хочуть забезпечувати себе самостійно, відсутня матеріальна зацікавленість унаслідок зростання кількості регіонів – одержувачів фінансової допомоги.

Подібна ситуація є негативною, оскільки спроможність місцевих бюджетів самостійно покривати власні видатки знижується та зростає рівень залежності бюджетів від державних органів влади.

Висновки з цього дослідження. Отже, розрахунки показали, що найвищий рівень бюджетного забезпечення спостерігається протягом 2010–2015 рр. у містах Києві та Севастополі. Серед областей лідерами є Дніпропетровська, Полтавська, Київська та Донецька області. В АР Крим також спостерігається високий рівень бюджетного забезпечення, однак слід брати до уваги, що дані для даного регіону взято без 2014 та 2015 рр. – найбільш проблемних у зв'язку з військовими подіями на сході України, анексією Криму, зменшенням експортного потенціалу країни та негативними валютними коливаннями. Вирішення виявленої проблеми потребує комплексного та системного підходів до покращення ситуації із забезпеченням позитивного тренду у наступні роки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вахович І.М. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону : [монографія] / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. – Луцьк : ЛДТУ, 2002. – 248 с.
2. Чапюк О.П. Регіональний вимір капіталізації економіки : дис. ... к.е.н. : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / О.П. Чапюк ; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2016. – 192 с.